

פרשת ב' א

תפילין לזיכרון

חשיבותו של הנושא הנבחר

בפרשה זו נושאים שונים, מהם בחרנו את נושא התפילין. הנחת תפילין היא אחד הטקסים המוכרים שעורכים בנים המציינים את בר המצווה שלהם. במדורים השונים אנו עוסקים בצדדים שונים בהנחת התפילין, **הצד הטכני**: מבנה התפילין ובדרך "ההנחה" **ובצד הסמלי**: מה מסמלות התפילין? למה נועדו? מה הן מזכירות לנו? וכדומה.

הכותרת "תפילין לזיכרון" רומזת לצד הסמלי והמהותי. אף על פי שעל פי ההלכה ילדים יכולים לקיים מצוות רבות גם לפני שהם מגיעים לגיל מצוות, הנחת תפילין היא מצווה שמותר לקיימה רק מגיל 13. הפסוקים הכתובים על פיסות הקלף המונחות בתוך התפילין עוסקים בזיכרון יציאת מצרים ובזיכרון הברית עם ה'. כאשר ילד המגיע לגיל מצוות מחליט להניח תפילין, הוא "מודיע" בכך שהוא בוחר להצטרף לברית עם אלוהים. המעשה המסורתי הוא גם הצהרת כוונות, על התחברות למסורת ולמנהג שנוהגים ילדי בר מצווה יהודים מאז ומעולם (כפי שאומר אחיו של מאור במדור **מפרשה לדרשה**).

כתוב בפירוש - עוד פירוש על מדור הפרשנות

חזקוני בפרשו מחלק בין תפילין של יד ותפילין של ראש ומייחס לכל אחד מהם זכירה של דברים אחרים. הילדים הדנים בפירוש מנסים להבין את החלוקה: אורן (בבלון השני), מחלק בין מעשים של חוזק יד (כפי שמתואר בתורה הביטוי "כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים", י"ג, ט"ז), ולנסים שראו ישראל במו עיניהם (כיוון שהעיניים **בראש**) עינת (בבלון השלישי) מסתבכת בשאלה מה היא צריכה לזכור ומתי. אך בבלון האחרון מסכם יוני את המסר: יציאת מצרים הייתה חוויה בכמה מישורים ואם נזכור את החוויה בעזרת אמצעים שונים היא תוכל להיזכר לטווח ארוך יותר. המסר הזה יכול להיות רלוונטי גם לחיי היום-יום של הילדים: כל אחד צריך לדעת איזו שיטה עוזרת לו לזכור, וכאשר הוא רוצה לזכור משהו חשוב: חוויות נעימות, רעיון מעניין, או כל דבר שחשוב לו לזכור – ישתמש בשיטה הטובה ביותר בשבילו. כך באשר לפרטים ואירועים בחיי היום-יום, וגם באשר למסורת – אם פרט מסוים במסורת חשוב לו – הוא יכול לבחור ולהתמקד בו (כפי שהציע אחיו של מאור במדור "מפרשה לדרשה"), ולהחליט אילו מצוות או מעשים אחרים (שייזום בעצמו) כדאי לו לקיים או לעשות כדי לזכור אותו טוב יותר.

נאה דורש – עוד מילת הסבר על המדרש

הסיפור המובא במדרש מיוחס לתקופת "גזרות השמד" של הקיסר הרומי אדריאנוס, גזרות שהטיל על ממלכת יהודה במאה השנייה לספירה. במסגרת הגזרות נאסר על התושבים לקיים אורח חיים יהודי כמו לשמור שבת, לערוך ברית מילה ולהניח תפילין. מי שנתפס עובר על האיסורים היה צפוי למוות אכזרי. הסיפור שלפנינו ממחיש את חשיבותה של מצוות תפילין – אלישע העדיף לסכן את חייו ולא לוותר עליה. חכמים נהגו להניח תפילין במשך כל היום כדי לזכור את התורה ואת המצוות כל הזמן. הסיבה שכמעט שאין נוהגים כך בימינו היא הקושי לשמור על גוף נקי במשך כל היום, כפי שנדרש בעת הנחת תפילין.

מדוע יצא אלישע עם תפיליו לרחוב, הלא בעת סכנה, בוודאי יכול היה להניחן רק בבית? הנחת תפילין אינה אחת מהמצוות שנאמר עליהן "ויהרג ובל יעבור" (כפי שנאמר למשל על שפיכות דמים). לאלישע הייתה אמונה חזקה שמצווה שהוא מקיים יכולה לשמור על חייו ולא לסכן אותם. (תפיסה זו נשמעה באותה תקופה גם מפי חכם אחר – רבי עקיבא, שהמשיך ללמד תורה ברבים על אף האיסור. רבי עקיבא הסביר שעל התורה נאמר "כי היא חי"ך", ובלעדיה ודאי שאין לנו חיים). ייתכן שצמצום המצווה לבית בלבד, נתפסה בעיני אלישע כויתור על המצווה. **הפיכת התפילין ל"כנפי יונה"** מתקשרת לתפיסה זו: כפי שהמדרש מציין, עם ישראל נמשל ליונה שכנפיה מסוככות עליה ומגוננות עליה בשעת צרה. ובנמשל: ה"כנפיים" שלנו הן מצוות התורה, ובהן התפילין, ועל פי המדרש בשעת סכנה הן שמגנות ומסוככות עלינו.

מקבלים אחריות בפרשה

במדורים השונים מוזכר שלהנחת תפילין משמעות בשני במישורים: **במישור האישי** – התפילין מסמלות את כריתת הברית של כל אדם עם אלוהיו **ובמישור הלאומי** – התפילין מזכירות את יציאת מצרים ומחזקות את הקשר של כל יחיד לעמו. בעצם הנחת התפילין אנו מצהירים על מחויבותנו בשני המישורים – האישי והלאומי. ובהצרה זו אנו מקבלים על עצמנו את האחריות שלא להפר את הברית עם האל ולחזק את הקשר לעם היהודי.

מצד שני – לפיתוח הדילמה המוצגת

השאלה הראשונה העולה בדילמה היא מדוע חשוב לזכור את יציאת מצרים שהייתה מזמן כל כך? אביו של הילד מסביר שהזיכרון עוזר לנו להכיר את ההיסטוריה והמסורת של העם שלנו. כאשר אנו זוכרים, גם הקשר שלנו לעם שלנו מתחזק, ואנחנו יכולים להתחבר ולהבין טוב יותר תהליכים שעברו על העם שלנו.

השאלה השנייה העולה בדילמה היא האם אנו זקוקים לחפצים כדי לעורר את הזיכרון? כל אחד יודע שתהליך הזיכרון הוא תהליך אישי מאוד. אנשים מסויימים יכולים להיזכר באירוע שלם בעקבות ריח מסוים, אחרים נזכרים בעקבות מראות מסויימים, או שמיעה של צליל כלשהו. אנחנו יכולים להעלות זיכרון מסוים במתכוון בעזרת מחשבה בלבד, או בעזרת מעשה: קריאת טקסט, שירה, אכילת מאכל מסוים וכדומה – כל אלה הם "טקסים קטנים". כאשר אנו מקיימים טקס באופן קבוע ולא מסתפקים במחשבה בלבד, אנו "מפנים מקום" בחיים לזיכרון מסוים, אנחנו לא רק זוכרים כבדרך אגב, אלא מקדישים זמן ותשומת לב לזכירה. כך אנו מביעים את חשיבות הדבר שאנו זוכרים לנו ולתרבותנו ומבטיחים את זכירתו לאורך זמן.

